

Vluchtlijnen voor de sociologie: Schinkel, W. (2014). *Over nut en nadeel van de sociologie voor het leven*. Amsterdam: Boom

Gert Meyers*¹

De eerste keer dat ik Willem Schinkel zag en hoorde spreken, tijdens een ‘Broodje Sociologie’ aan de KU Leuven in 2009, greep hij me als jonge student naar de keel. Wat ik vervolgens van hem las (Schinkel, 2007, 2008, 2012, 2014b), opende nieuwe mogelijkheden om me in te beelden waartoe de sociologie en sociale filosofie, die hij steeds als niet te onderscheiden samen benoemt, in staat (kunnen) zijn. Het werk van Schinkel spreekt aan; hij kent de kracht van het gesproken woord en denkt (als) met een hamer (Schinkel, 2014a). Zo ook in zijn nieuwste werk.

Schinkels nieuwste boek, *Over nut en nadeel van de sociologie voor het leven*, is een essay dat verder bouwt op zijn inaugurale oratie als bijzonder hoogleraar in de sociale theorie van de Erasmus Universiteit Rotterdam. In de Vlaamse academia kennen we het gebruik niet om een hoogleraar bij zijn aanstelling ‘het woord te geven’. Ten onrechte: jonge academici die hoogleraar worden, worden dat vaak omdat ze een programma hebben, omdat ze door in te spelen op interessante denklijnen de (sociale) werkelijkheid kunnen openbreken. Tijdens emeritaatsvieringen, een belangrijke traditie die we in Vlaanderen wel kennen, kan slechts teruggekeken worden op een singuliere opengebroken werkelijkheid. Als ‘kettters’ (Schinkel, 2014b, pp. 15, 133) kunnen jonge wolven iets interessanter doen dan ‘goede raad’ geven. Merleau-Ponty (1953) presenteert in *L'éloge de la philosophie* de waarlijke filosoof als iemand die mank loopt maar er zich bewust van is en Foucault (1971) stelt in zijn *L'ordre du discours* ‘macht’ een eerste maal centraal in zijn werk. Een openingsoratie kan een moment zijn om te dromen over wat mogelijk is. Of, om het met Ernst Bloch (1959, pp. I, 1) te zeggen: “Es kommt darauf an, das Hoffen zu lernen”.

Schinkel (2014b) wil zich inschrijven in intellectuele tradities, onder andere van inaugurale redes die later gepubliceerd worden in een meer uitgebreide vorm. Dit inschrijven gebeurt niet enkel via het vernoemen van auteurs: de vormgeving van het boek lijkt ‘verdacht veel’ op de publicatie van Foucaults inaugurale rede, *L'ordre du discours* (Foucault, 1971). Dit refereren gebeurt echter toch voornamelijk door het refereren aan auteurs. Het werk van (inspirerende) auteurs kan immers aangewend worden als een denklijn die tegelijkertijd een vluchtlijn is.

* gert.meyers@soc.kuleuven.be

¹ Life Sciences and Society Lab, Centrum voor Sociologisch Onderzoek, KU Leuven

Waartegen moeten er dan vluchtlijnen worden afgezet en waarom? Schinkel geeft, net als in *Denken in een tijd van sociale hypochondrie* (Schinkel, 2007), aan dat de (hendaagse) sociale wetenschappen en sociale filosofie abstracties hanteren, zoals daar zijn ‘samenleving’, ‘individu’..., die “de volheid van de mogelijke ervaring van de wereld onderdrukt” (Schinkel, 2014b, p. 15). Deze abstracties worden doorgaans niet erkend als abstracties die slechts één van vele mogelijke werkelijkheden realiseren (Schinkel, 2014b, p. 17). Mogelijke veelheid wordt gereduceerd tot eenheid, en dit is gewelddadig.

De sociologie is gebonden aan één specifieke abstractie van de werkelijkheid, die van de moderniteit. De ervaring van de moderniteit brengt een breuk met het verleden en maakt vele, nieuwe, onderscheidingen. Deze differenties van de klassieke moderne sociologen zijn abstracties, zij het succesvolle abstracties. Met de sociologie ontstaat een onderscheid tussen subject en object, tussen autochtonen en allochtonen, maar vooral tussen individu en maatschappij. De verhouding tussen individu en maatschappij, tussen deel en geheel, blijft voor Schinkel (2014b, p. 27) de geschiedenis van de sociologie bepalen. In het zog van Niklas Luhman somt Schinkel enkele ‘epistemologische obstakels’ op die blijk geven van wat hij ‘methodologische mensensmokkel’ noemt: maatschappijen zijn regionaal en territoriaal begrensde entiteiten die van buitenaf als groepen mensen te observeren zijn en bestaan uit concrete relaties tussen mensen (Schinkel, 2014b, pp. 28).

“De sociologie, zoals alle andere wetenschap, kan weinig met observatie per se. Ze heeft ficties nodig, artefacten, theatrale setups waarin, na veel artificieel manipulatie- en kalibratiewerk, feiten verschijnen die als vanzelf lijken te spreken” (Schinkel, 2014b, p. 40).

De sociologie draagt performatief bij tot het in stand houden van de moderniteit die ze onderzoekt: door de invloed van de maatschappij op individuele opvattingen te onderzoeken wordt het onderscheid tussen individu en maatschappij herbevestigd. Door publieke opinies te vergelijken met identieke vroegere studies of gelijkaardige studies van andere landen worden publieke opinies en maatschappijen in tijd en ruimte afgebakend (Igo, 2007, 2011; Law, 2009; Meyers & Van Hoyweghen, 2015; Osborne & Rose, 1999).

Om aan te duiden dat de sociologie modern is en vele abstracties hanteert die niet als zodanig erkend worden, moet Schinkel echter heel wat conceptueel werk verrichten: “Sommige lezers zullen denken: ‘Dat is abstract’, maar het is juist concreet. De abstractie bevindt zich in de dagelijkse denkpatronen en -categorieën” (Schinkel, 2014b, p. 137).

Tegen bovengenoemde gewelddadige abstractie zet Schinkel zich af en hij toont enkele denklijnen die wel aandacht hebben voor de volheid van de mogelijke ervaring. In het werk van de eerder speculatieve auteurs Butler, Heidegger, Deleuze, Voegelin, Luhman, Ingold, Dewey en Whitehead valt volgens Schinkel een lijn te bespeuren: er is aandacht voor differentie en immanentie. De aandacht voor differentie is van belang om verbeelding naar waarde te schatten:

“Het belang van verbeelding is zo groot omdat verbeelding een van de constituerende processen van het sociale is. Het is via de verbeelding, via alternatieve vormen van verbeelding, dat het denken opties kan aanbieden, alternatieven kan helpen bewerkstelligen, ervaring kan maximaleren voorbij de alledaagse abstracties die de ervaring dresseren” (Schinkel, 2014b, p. 92).

De verbeelding kan ontsnappen aan de gewelddadige abstracties van de moderniteit. De abstracties van de moderniteit proberen een eenheid te presenteren die ons in onze dagelijkse ervaring ontglipt. Dit ontglippen van de eenheid van de wereld noemt Schinkel een ‘schizotopie’. De vele abstracties waarin we leven kennen lekkages. Het komt erop aan aandacht te hebben voor deze lekkages zonder ze te willen dichttimmeren zoals de sociologie van de maatschappij poogt te doen: “De verbeelding van de moderniteit is, niet anders dan aan de moderniteit voorafgaande verbeeldingsvormen, altijd ook een schizotopische pleegzorg: een poging schizotopische scheuren in het leven te overbruggen” (Schinkel, 2014b, p. 99).

Vluchtlijnen hebben geen bestemming, het is onmogelijk speculatief te werk te gaan en op voorhand te weten waar de oefening toe leidt. Om de duidelijk afgebakende werkelijkheid van de moderniteit te laten scheuren, moet er een sprong in het ongewisse gemaakt worden: het is een beweging naar ‘ergens anders’ (Latour, 2012).

Schinkel biedt een zeer dwingend analyse van hoe de sociologie de moderne mensenmaatschappij mee maakt en hij brengt een pedagogisch narratief dat de kernpunten van enkele vluchtlijnen zeer duidelijk ontplooit. Deze laatste verdienste ondergraaft echter ook deels het subversieve karakter van speculatief denken. Hij maakt het de lezer soms te comfortabel door denklijnen te expliciteren, waardoor de lezer niet aangezet wordt om zelf vluchtlijnen te exploreren. De twee minder theoretische hoofdstukken, over de moderne horizontaliseringsdrang en ‘staal’ als organiserend principe van de moderniteit, grijpen niet naar de keel. Ondanks het aanduiden van scheuren en lekken, blijft de grond onder onze voeten redelijk stabiel.

Bibliografie

- Bloch, E. (1959). *Das Prinzip Hoffnung*. In drei Bänden. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Foucault, M. (1971). *L'ordre du discours*. Paris: Gallimard.
- Igo, S. E. (2007). *The Averaged American. Surveys, Citizens, and the Making of Mass Public*. Cambridge & London: Harvard University Press.
- Igo, S. E. (2011). Subjects of Persuasion: Survey Research as a Solicitous Science; or, The Public Relation of the Polls. In C. Camic, N. Gross & M. Lamont (Eds.), *Social Knowledge in the Making* (pp. 285-306). Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Latour, B. (2012). *Enquête sur les modes d'existence. Une anthropologie des Modernes*. Paris: La Découverte.
- Law, J. (2009). Seeing Like a Survey. *Cultural Sociology*, 3(2), 239-56.
- Merleau-Ponty, M. (1953). *Éloge de la philosophie*. Paris: Gallimard.

- Meyers, G. & Van Hoyweghen, I. (2015). ANT en de performatieve productie van sociale kennis. Sociologische beschrijving als interventie. *Tijdschrift voor Sociologie*, 36(2), 128-40.
- Osborne, T. & Rose, N. (1999). Do the Social Sciences Create Phenomena?: The Example of Public Opinion Research. *British Journal of Sociology*, 50(3), 367-396.
- Schinkel, W. (2007). *Denken in een tijd van sociale hypochondrie. Aanzet tot een theorie voorbij de maatschappij*. Kampen: Klement.
- Schinkel, W. (2008). *De gedroomde samenleving*. Kampen: Klement.
- Schinkel, W. (2012). *De nieuwe democratie. Naar andere vormen van politiek*. Amsterdam: De Bezige Bij.
- Schinkel, W. (2014a). Hoe de revolutionaire hippies van toen de systeembevestigende managers van nu zijn geworden. Geraadpleegd op <https://decorrespondent.nl/1790/Hoe-de-revolutionaire-hippies-van-toen-de-systeembevestigende-managers-van-nu-zijn-geworden-/68816550-c1a26510>.
- Schinkel, W. (2014b). *Over nut en nadeel van de sociologie voor het leven*. Amsterdam: Boom.